

hogy a már említett „információrobbanás”, a források hallatlan mérvű elszaporodása rendkívüli mértékben való, gondos forrásszelekciót tesz szükségessé. Ebből nyilvánvaló, hogy a kortörténeti kutatás szilárd ismereteket, jól megalapozott felkészültséget követel meg. Annál is inkább, mivel a források elemzésénél, értékelésénél nagy szerepe van a személyes tapasztalatoknak, megérzéseknek, ismereteknek is.

Sch. M.: Úgy gondolom, hogy az itt elhangzott vélemények és észrevételek jól sejtetik: mennyire fontos és ugyanakkor nehéz feladat a falvak kortörténetének feldolgozása. Éppen ezért a probléma minden részletére nem tudunk, de nem is kívántunk kitérni. Miután köszönetet mondunk a résztvevőknek hozzászólásaikért, abban a reményben zárhatjuk ankétunkat, hogy az érdekelt intézmények és szakemberek a továbbiakban is mindent megtesznek annak érdekében, hogy a politikailag is nagyfontosságú tevékenység, a kortörténetírás problémáinak kidolgozása, de maga a kortörténeti kutatás is, elsősorban megyénk falvainak vonatkozásában, eredményesen haladhasson előre.

Schneider Miklós

Antológiák margójára

A magunk kenyerén

Divatba jöttek az **antológia-sorozatok**: az év novellái, az év legjobb drámái, az év legszebb versei rendszeresen megkapják a maguk reprezentatív kötetét. Hasznosak ezek a gyűjtemények, főleg a közműveltség gyarapítása, orientálása szempontjából. Nagy számuk azonban lassan, az antológiának mint évszázadok alatt kialakult műfajnak a pusztulásához vezet. Immár az antológia nem egy nemzedék, egy kor, egy műfaj reprezentánsa, hanem megszokottá váló éves számvetés: pontos-pontatlan kulturális leltár. Részben talán ennek a fölismerése is vezethette a Magvető Kiadót, hogy az induló novellistákat, a Szépirodalmit, hogy a kezdő költőket szárnya alá vegye. — Most az utóbbiakról lesz szó.

★

A magunk kenyerén előzménye, a **Költők egymás között** 1969-ben jelent meg. Ebből a tényből rögtön adódik néhány kérdés. Elképzelhető-e, hogy két év után ismét zászlót bontott egy új nemzedék? Jogosan követelnek vajon helyet és közlési lehetőséget a nap alatt? Vagy csupán arról van szó, hogy a kiadó két éve elhatározta és most emberbaráti szándékból folytatja az „induló költők antológiájának sorozatát?” A tervgazdaság az iparban és a mezőgazdaságban jól bevált. Beválik-e vajon itt is? — Ezek persze szónoki kérdések. Önmagukban hordják válaszukat.

★

Haldoklik az antológia. Már nem is robbantással egyjelentésű, mint volt pl. a **Holnap** esetében. Nem zászlóbontás, mint ahogy a **Tűztánc** az volt. Sebtében összeverődök, egymást alig vagy egyáltalán nem ismerők versei préseltetnek egy kötet táblába. Nem vállalnak egymásért felelősséget. Első megdöbbenésünket az életkoruknak köszönhetjük. Egyetlen egy van közöttük, aki 25 évnél fiatalabb. Hatuk életkora 25 és 35 közötti. A többieké (7) 35 fölött. A korelnök 45 éves. „Old boy-csapat”; és mégis mindannyian induló, azaz fiatal költők...

Jól tudom, hogy a művészetben minden kivételes, egyedi, szabályhoz köthetetlen. Csoda, Lehet, hogy e kötet szerzői közül is bekerül majd valaki gyermekeink tankönyvébe. Mégis eltűnésre készlet ilyen korú költők csoportos indulása a Parnasz-zus felé.

Csak az átlagos életkorra (33 év) figyelve, Petőfi ekkor már hét éve halott, sőt már folyik Arany és Gyulai harca az örökségét sárban végighúzgálók, a „petőfieskedők” ellen... Csokonai és József Attila már 32 éves korában meghalt... Radnótinak még két éve van hátra... A régebbiek közül: Janus Pannonius e korban költői csúcsára, Balassi ilyen tájban kezdi el írni a Júlia-verseket, Zrínyi nádorrá választásán serénykedik (szinte elfeledve már a hét éve megírt Szigeti veszedelmet...). Arany viszonylag későn indult, de azért ekkorra már a háta mögött van a Toldi és a Toldi estéje java. Ady is publikált már öt igazi „Ady-kötetet”. Sőt, tudomásom szerint legtovább, 95 évig élő magyar költő, Lévay József is egyetlen maradandó versét, a **Mikest** 23 éves fejjel írta...

Líratörténelmünk adatai tehát nem **A magunk kenyerén** szerzői mellett valla-nak. Még egyszer hangsúlyozom, hogy nem akarok senkit személyében megbántani. (Kivétel bármelyikük lehet.) És különben is: „Genus irritabile vatum” — A költői nép ingerlékeny. — Általában nem hiszem azt, hogy kamaszkoruktól mindenüket föltették arra, hogy költők, csak költők legyenek. S ha mégis, és csak most sikerült bemutatkozni, akkor már nem nagyon érdemes.

Ama bizonyos lángjegy nem látszik fényleni a homlokukon. Indulatuk közömbö-sen hagy. Robbanásuk vaktöltés. A versek is erről győznek meg. — Általában nem helyeslem a művészeti alkotások mennyiségi irányból való megközelítését. Halha-tallan lehet valaki két-három verssel is. A nagy verset nem az határozza meg, hogy hány magánhangzó van benne. Most más a helyzet. Az antológia több, mint a benne szereplő költők egyszerű összege. Valami általános. Itt pedig a minőségnek vannak mennyiségi mutatói is, és viszont: az arányok is jellemezhetik a minőséget.

A könyvben 283 vers olvasható. Ebből mindössze 87-nek (31%) pozitív a hangsu-lata, témája, minősége. A derűs, optimista hangulat, a jövőbe vetett hit, fiatalosan érdes dac, valamilyen erkölcsi vagy politikai elvért való kiállás, a történelem vagy a jelen eseményeinek helyes történelmi tudattal való átvilágítása, a játékoság, önfeléd-t kitérülkezés, belefelejtkezés a dallamba, a primér örömök megvallása — nem a jellemző vonulata ennek a lírának.

A meghatározó a többi 196 vers (69%). Témájukat és a lírai hős helyzetét te-kintve a többségük önjellemzés, saját sorsuk mérlegelése — lesújtó tanulságokkal. Másik uralkodó motívum a pusztulás szennye, a rettenet, a művészileg hiteltelen szorongás, magányérzet. Fintor, legyintés a „nagy kérdések” fölött. Rezignáció. A szerelem nem igazi kommunikáció, társtalálás. Csak kapaszkodó, utolsó lehetőség... A lírában minden témának, hangulatnak helye van. De csak akkor, ha — frázist mondok — esztétikailag igazolt, általánosan emberi. Művészi és humanus. Juhász Ferenc fogalmaz pontosan, szinte mindenkire vonatkoztathatóan az ízes Mihályt be-mutató soraiban: „Versei érzelmek inkább még, nem valóságok... Az igazi líra mindig alanyi indítatású. De az a költészet, amelyben csak alany van (méghozzá: egyes szám első személy) és tárgy soha: az nem líra, hanem magánügy. Nem szük-ségszerű, hogy X. Y. olvasót N. N. költő sorsa, érzelmei, lelke érdekeljen csak azért, mert N. N. költő számára az egyetlen érdekes téma N. N. költő sorsa, érzel-me, lelke...

A könyv hangulatát kimerítő elemzés helyett egy kanásból válogatott tetszés szerint bővíthető kisedd idézetgyűjteménnyel jellemezhetjük: „kihalt úrhajó-létünk küldi/vak jeleit még”, „Kozmikus huzatban”, „párákban vacogó lány/semmibe öl-tözik”, „egyetlen fény, a pusztaságban/eleven arcom”, „elpusztulok a magánytól”(?) konok barmai a hiábavalóságnak/ólom közönyükkel körülállnak”, „eszmém lassan szétszakadnak/állok a pőre ég alatt”, Felhődarabok:/pesties halottak/hamvasztás előtt”, „Hiszem, hogy végül/nincs remény”(?) „vicsorgó angyalok mutatják utam” „Egyre távolabban/óbégnak elhagyott örömeim”. stb., stb. (Idézetekkel ugyan nem tisztességes bizonyítani, de a helyhiány erre kötelez. Jellemző voltukról a teljes versek elolvasása bárkit meggyőzhet.)

★

A három és félszáz oldalon akad elfogadható, sőt jó vers is — ez természetes. Többnyire a fiatalabbaktól. (**Izes Mihály**: Alkalmi vers..., **Verbóczy Antal**: Igazság szerint pl. (A szürke egyhangúságtól még nem túl álmos olvasó olykor merész képekre, váratlan szöfűzésekre is fölfigyelhet: „Kopjával tetovált mohácsi freskó” (Nádor Tamás), „az emlékek géppuskatüze bevérez” (Bertók Lajos), „a nap hímes tojását / az est most recesenti / a látóhatár pereméhez” (Horváth Lajos), „A kiscicák élve / roppannak föld alatt, / hogy halálig már / csak követ szopjanak,” (Szuhai Pál). stb.

★

A fiatalokról sem mondható sok pozitívum. Maradandó lírai értéket még keveset teremtettek. Néha hangosak, agresszívek, meghökkentésre pályázóak. De igazit lehet hangosan is mondani, az agresszivitás, ha rossz ellen irányul, akkor pozitív indulat. **Dobai Péter** a legkarakterisztikusabb közöttük, bár gondolatait még nem támasztja alá igazán jó versekkel.

Fiatal költők: igazságaik még nagy véres darabokban buknak ki belőlük. De vannak igazságaik. Van esélyük. Van perspektívájuk.

★

Horváth Lajos az egyetlen, aki már nemcsak lehetőség, hanem érett költő. A kötet egyetlen igazi fölfedezése. Csak nála sajnálhatjuk a viszonylag kései bemutatkozást. Az egyetlen, aki mer és tud költőileg vallani, szubjektív érvénnyel az elmúlt negyedszázad magyar történelméről. Közös sorsunkról. Nem minden gondolatával érték egyet, de az tagadhatatlan, hogy legnagyobb verse, az **Új Déva vára** a javából való közösségi líra. A kötet messze kimagasló darabja. Van látomása és van hite. — Itt publikált versei egy nagy líra névjegye lehet.

★

A technikai felkészültség nem jellemzi a kötet szerzőit. Nem divat fitogtatni manapság a rímet, a ritmust, a formát. Gyanúm, hogy sok esetben nem is volna mivel büszkélkedni. Többnyire — jó esetben — a képi szerkesztésre törekcsenek, minden más versépítő tényezőt mellőzve, esetleg a gondolatok szándékoltan puritán összefűzésére. Ez pedig ilyen mennyiségben és ilyen kizárólagosan, ha nem is lehangoló, de egysíkú és unalmas. Szürke uniformis, megbéklyózza az egyéniséget. Kötöttebb — noha egyszerű — formákkal egyedül **Szabó Sándor** tud bánni. Verseit kedvtelve olvashattuk, üdítőek ebben a „líraiatlan” lírai állagban. Dallamossága (nem tartalmatlan üres játékról van szó) néha egészen megejtő. **A Behunyát szemmel** egyike az antológia legjobb darabjainak. (Bár ez — sajnos — egyáltalán nem mérce...)

★

Befejezésül, de nem mentegetőzésként. — A hang, ahogyan erről a különben szép kiállítású könyvről beszéltem, talán kemény. Nem illdomos manapság. De nem elfogultság szülte, s nem irányul se személynék, se a kiadó ellen. Szándékom objektívítása a kötet segítségével leellenőrizhető. Summázva: kritikámban több volt az ironia és indulat, mint amennyit a szerzők külön-külön megérdemeltek, de kevesebb mint amennyire a kötet egésze -- egy szimptoma — rászolgált.

(Szépirodalmi Kiadó, 1971.)

Körkép 71

Hozzáférhető áron magas példányszámban jelenik meg évről évre a **Körkép**, s lassan a könyvhét jelképévé kezd válni az év liráját bemutató **Szép versek** mellett. Ezen esztendő költészetét egy kötetben még úgy ahogy lehet reprezentálni, de ugyanilyen terjedelemben a prózát már reménytelen vállalkozás. Nem beszélve arról,

hogyan a próza szintjét elsősorban a regényirodalom színvonala mutatja. A legbravúrosabban megírt novella sem versenyezhet egy közepes regény totalitás igényével, totalitás lehetőségével. Már csak a nyilvánvaló terjedelmi meghatározottságok miatt sem.

A **Körkép**től sem kell várnunk ezen megfontolások — és több éves tapasztalat alapján, hogy eligazít a jelenkori magyar próza útvesztőjében, feltárva erővonalait, megmutatva hangsúlyait. Elég, ha kapunk huszonöt novellát, lehetőleg a javából válogatva. Könnyű olvasmányul a nyaralás esősebb napjaira. Sajnos a **Körkép** ez idén ezt a lecsavart lángú igényünket sem teljesíti. Több okból.

1. A minőség helyett az etikett vezette a válogató kezét. Az aggodalom, hogy a koszorúsok közül nehogy valaki véletlenül kimaradjon. (Vagy elessen egy kis plusz honoráriumtól...) A Kossuth- és József Attila-díjak viselői ez évben nem jeleskedtek túlzottan.

2. A fentebbi ok következménye, hogy akinek bent kellett lennie e kötetben, és valamilyen oknál fogva nem publikált novellát, attól más prózai dolgozatot (riportot, regényrészletet) is elfogadtak. **Kamondy** — egyébként mulatságos, sőt néhol elgondolkodtató — eszmefuttatása egyenesen ezt a műfaji eligazítást viseli homlokán: „cikk, tanulmány, novella, feljegyzés és dialóg”.

3. A szerkesztő feltehetőleg idő- és energiahány miatt (szeretnék másra nem gondolni) nem böngészte át a vidéki folyóiratokat, s így a tehetséges fiatalok mellett a tehetséges, de nem budapesti illetőségű írók is kimaradtak.

A **Körkép** tehát nem az év prózájának szintjét, nem is a novella állapotát tükrözi, hanem egészen más jelenségeket, amelyek a fentebbiekből levonhatók, amelyek többé-kevésbé ismert betegségei irodalmi életünknek.

Az következne most, hogy novelláról novellára, szerzőről szerzőre haladva véleményyt mondjuk a könyv minden darabjáról. Recenzióknak terjedelmi lehetőségei szerencsére egybeesnek ösztönös illedelmességünkkel, s így ezúttal megelégszünk az értékek felvillantásával, a salakot az olvasói értékítélet könyörtelen szemétkosarára bízva.

Követvén a kötet beosztását, amely ABC-rendben — az írói féltékenység fellobbanását kerüldendő, a demokratizmus látszatát táplálандó — rendezte el anyagát, **Déry Tibor** nevével kell megállnunk. (**Egy gyáva ember arcképe.**) Ideje már észrevenni és ideje volna már kritikailag méltatni azt a tényt, hogy Déry egy új, irodalmunkban egészen különleges alkotói periódus delelőjére jutott. Folyóiratokban, napilapokban, képes hetilapokban felbukkanó pár lapos írásai egyediségében alkalmi rögtönzésnek tűnhet. Lassanként azonban egy új opus körvonalazódik belőlük, ami műfaját tekintve lehet, hogy írói önarcképpé válik, lehet, hogy napló lesz belőlük, vagy talán olyanfajta útravaló a ma figyelmetlen és felületes emberének, mint Kölcsey Parainesisé. Témájuk szinte alig van: beszélgetés a szomszédokkal, kutyájának egy napja, egy séta keresetlen benyomásai. Nem is az impressziók az érdekesekek, hanem azok a gondolatok, amelyeket kicsiholnak, meg az a bensőséges figyelem, amely mély írói reflexiók szülőjévé avatja őket. A tónus mindig intellektuális, majd mindig ironikus, azt a hangot folytatja, amely az **Ítélet nincs** című kötetben felhangzott. Ott a múltat értékelték, most a jelenre figyel, a jelen öröklérvényűségeire: az emberi jellem furcsaságaira, az állatokra, egy kőre... Nem keresi az élményt, csak elfogadja. Itt olvasható novellájának cselekménye, kutyája megsérülése és megoperálása, s ez — ha igaz is — nem feltétlenül közérdekű: de ahogy átvált a gondolat síkjára, az élmény elrendezésének közegére, az mindenkinek tanulmányos lehet. Illyés „Őszikéit” már észrevette az irodalmi köztudat, Déryé még várat magára. Az első lépés ehhez a kötetbe gyűjtés volna.

Mándy Iván, noha életkora még ezt nem indokolja, már évek óta a múlttal birkózik. Múltjával, múltunkkal. Legutolsó köteteinek írásai egy nagyszabású írói pályaképpé — a lélek síkján játszódó fejlődésrajzzá — s egyben körképpé látszanak összeállni. Novellái önmagukban is zártak, teljes értéket adók (1. az **Előadók, társ-szerzők** darabjait), máskor különös füzérékké, sajátos regénytípusú rendeződnek. **(Mi van Verával?. Egy ember álma.)** A siker fényében kulcsnovella Mándy világképének megértéséhez. Képes mindent besűríteni néhány látomássá finomodó képbe: a múltat — apjával, anyjával együtt, a félmúlt eseménytelen eseményeit, a jelenre vonatkozó költői tanulságokkal. Mándy újabb novellisztikájának minden darabja ars poetica része is (központban talán ezzel az írással), s így etikai tartalmaikat is hordoznak. Sokan túl szűknek vélik Mándy világát, hibásnak realitás-ellenesnek görcsös ragaszkodását egy témához, egy környezethez. Pedig ő befelé építkezve mondja el azt, amit sokan mások mozgalmas eseménysorokkal, színes tablókkal senki tudnak kifejezni. A szem vagy a hagyományos látcső helyett ő elektromikroszkópot használ, s amikor minket is odaenged hozzá, megejtő írói világ tárul elénk.

A kötet beosztásánál maradván, az ABC hátralévő betűi közül az SZ-nél, **Szántó Erika** nevével kell elidőznünk. Nevét nem sokan ismerik, s ha a kötet elején lévő fényképet nézzük, nem az írói pálya jut először eszünkbe. Ha nem mutatná a tehetség kétségtelen jeleit, óvó — bár nyilván teljesen hatástalan — szavakkal próbálnánk rábeszélni, hogy térjen le e rögzös, inkább tövissel, mint borostyánnal jelölt útról. Fiatal és ismeretlen lévén, neki nagyon jól kellett írnia ahhoz, hogy ide bekerüljön. Novellája **(A nagy hal)** ezt az előzetes várakozást is messze túlteljesíti. A kiszolgáltatottságról beszél, a kiszolgáltatottság lehetőségéről napjainkban. Olyan társadalmi-emberi fogalomról, amely mágnesként vonzza az olesó, hatásvadászó, érzékeny, gicces fogásokat. Az ő hangja meglepően puritán, nemesak a közvetlen írói kommentároktól tartózkodik, hanem — s ebben látom meglepő írói érettségét — a hős belső reflexióitól is. Szikár tényközlés, morális tisztaság: időt álló novella. Ha pályája tovább lombosítja már meglévő erényeit, hamarosan jelentős író — és nem „népszerű írónőt” — köszönhetünk.

E három, inkább csak kiemelt, mint elemzett novellán kívül természetesen vannak még a könyvben értékesebbnek mondható darabok, amelyek talán majd egy regény részeként vagy egy novelláskötet többi írásától meglátnogatva most még rejtőző érdekeit is kitarják. Mindenesetre Déry Tibor, Mándy Iván és Szántó Erika elbeszélései adják az idei „körkép” esztétikai pilléreit. Sajnos a kötet készítői hiányos, járás-kelésre alkalmatlan hidat építettek rájuk. Reméljük a jövő felé mozgó irodalmi fogalom nem ezen fog lezajlani. (Magvető Kiadó, 1971.)

Szép szó

A **Népszava** szombati számainak kulturális anyagából állt össze ez a kötet, az idei év antológiái közül — a fiatal prózairók könyve mellett — az egyetlen örömteli meglepetés. Pedig nem sok reménnyel nyúltam hozzá. Napilapjaink kulturális rovataiból sok esetben az az ember benyomása, hogy a szerkesztőségekben szó szerint veszik a „kulturális melléklet” fogalmát, ami egyszerű szórendcserével és képző-változtatással a lélek mélyén könnyen „mellékes kultúrává” alakítható. A novelláknak sokszor izzadtságzaguk van az erőlködéstől, hogy sikerüljön beleszorítani mindent 6—7 oldalba, vagy sikerüljön ilyen terjedelemre földuzzasztani az esetleg csak egy szó, egy aforizma, egy anekdota terjedelmű mondanivalót. A verseknél gyakran csak arra vigváznak, hogy a lapszéli hasáb szépen kiteljék. A kritikák pedig... — bizonyára nem véletlen, hogy a párt olyan nagy apparátussal fogott hozzá kritikai életünk fölméréséhez. Másrészt a napilapok anyagát egy alapvető ellentmondás

is feszíti. Az újság már nevével is, az aktualitást jelenti, a má, a pillanatot, amit holnapra elfelejtünk, mert az új benyomások, események, információk kiölik belőlünk. A mű, az alkotás viszont az egyediség, az állandóság, az örökkévalóságra szegezett szem...

A **Népszava** kulturális rovatának esetenkénti — esetleges — átolvasása sem cáfolhatja ezeket a benyomásaimat. Most mégis meglepetéssel tapasztalom — s feltehetőleg hasonló lesz az érzése azoknak is, akik a **Népszavát** járatták —, hogy milyen következetes, koncepciózus kulturális munka folyik ennél a lapnál. Mai líránk, prózánk, közgondolkodásunk teljes spektrumát képes érzékeltetni az a szerkesztői szemlélet, amely nem rabja speciális „szakszervezeti szempontoknak”, amely mindig a műre és a színvonalra figyel, nem az írók esetleges világnézeti korlátaira vagy műltbéli hibáira. Íme a tanulság, hogy milyen jól megfér egymás mellett Garai Gábor és Erdélyi József, Benjámín László és Weöres Sándor. Az a meglepő, hogy ez a lát szerkesztői koncepció nyomokban sem mutatja a politikai szempontok feladását, a dezideologizálást egy steril esztétikum jegyében. A kötet bármely elméleti írása tanú erre, de a novellákban, versekben sem találunk bántó „felhangokat”.

A könyv két nagy egységre oszlik. Az első a szépirodalmi anyag, arányos mennyiségben tartalmazva novellát és verset. A második rész már sokkal bizonytalanabb műfajú írások gyűjteménye. Ez is két részre oszlik: egy történelmi-szociográfiai és egy kultúrpolitikai tömbre. Sok írás azonban bizvást fölcserélhető lenne, s még több az olyan, amelyek nem illik egyik fejezetcím alá sem. Ez viszont legfőképpen a címek fogyatékossága, nem a beválogatott daraboké.

A szerzők között klasszikusaink szinte hiánytalanul szerepelnek Dérytól Szabó Pálig, Illyéstől Tamásiig. Veres Pétertől Tersánszkyig. A **Népszavára** sem jellemző — többi napilapunkhoz hasonlóan — a törekvés fiatal tehetségek fölfedezésére, elindítására, de az éppen indulók, a nevesedni kezdők több ízben helyet kaptak. Mindenkitől egy írást közölnek (műfajonként) s így a fiatalok és a beérkezettek, a tehetségre kisebbek és a már klasszikusok egyenlő eséllyel indulhatnak az olvasó megnyeréséért. A fiatalok nem is mindig maradnak alul ebben a versenyben. Amilyen öröm a nevükkel való találkozás, olyan megrendítő azok olvasása, akiket már fekete keretbe fogott a halál. Nagy az ő számuk, egy-két éve rendre temetünk és éppen a legnagyobbakat. Mégis, ahogy az ő történelmivé ércesült hangjuk mellett a fiatalok néha bátortalan, néha naív dadogását halljuk, a folytonosság érzetének nyugalma szállja meg az olvasót. A biztonság, hogy lesznek majd helyükbe lépők...

A szépprózai részben arányosan — ha nem hangzanék demagógiának, azt mondanám: a társadalmi szükségletnek megfelelő arányban — szerepelnek az általános erkölcsi témákat feldolgozó és a fokozottabb közéleti érdeklődést mutató írások. Az utóbbi típushoz tartozó novellák mai, társadalmilag különösen jellemző figurákat szerepeltetnek, nap mint nap előtérbe kerülő morális problémákat boncolgatnak. A „káderképzés” pl. három novellának is témája, s mindegyik más irányból közelíti meg. **Csák Gyula** egy parasztból lett vezető arcképét festi meg, aki lépést tud tartani az idővel. **Földeák János** a munkásból lett igazgató erkölcsi züllését ábrázolja. **Szeberényi Lehel** egy olyan figurát állít középpontba, aki nem tudott gazdálkodni a történelem adta lehetőségekkel. **Bertha Bulcsú** novellája saját erkölcsi normáit kontrollálja azáltal, hogy ütközteti a fiatalok egyik rétegének morális beállítottságával. **Galambos Lajos** az „újjgazdagok” erkölcséről ad figyelmeztető jelzéseket. **Gerő János** arról ír, hogy a régi „erkölcs” egyes kövületei még a ma életét is megmérgezhetik. **Rákossy Gergely** a fővárosi „aljnövényzet” életvitelével ad szociológiai-lag is hiteles képet. **Thiery Árpád** elbeszélésének fiatal tanítónője erkölcsi példává tud emelkedni a munka és a korszerű humánium jegyében. A háború s az azt követő évek még ma is aktív élményforrást jelentenek elsősorban személyes, emberi konzekvenciáik révén. (Cseres Tibor, Fábrián Zoltán, F. Rácz Kálmán, Molnár Géza, Urbán Ernő írásai.)

A közvetlen társadalmi mondanivaló helyett inkább általános emberi tanulságokat nyújtó írások közül **Sánta Ferencé** emelkedik ki. Az **Othon** a legszigorúbb mércével mérve is kiemelkedő alkotás: klaszikus nyugalmú pillanatkép, bámulatosan biztos jellemrajz. **Déry Tibor** „öregkori önarcképének” itt is találkozunk egyik vázlatával. **Mándy Iván** a Vera-történetekből emelt ki egyet, talán a legtöbbet mondó.

Tamási Aron, **Szabó Pál** és **Tersánszky Józsi Jenő** utoljára tettek tanúságot írói karakterükről: az idill megejtő lírájáról, a csöndes humorú mesélőkedvről, a jókedvű anekdotázásról...

Az utóbbi évek irodalmi termése alapján az a meggyőződés kezd kialakulni bennem, hogy az irodalmi műfajok közötti hagyományos értékrend megváltozóban van. Ma már nem lehetne egyértelműen a líra primátusáról beszélni. Még eldöntetlen, hogy ennek az oka a próza beérésében, nagykorúvá válásában, vagy inkább a líra hanyatlásában keresendő. Tény az, hogy a regény és a novella egyre több izgalmat, élményt ad, s egyre ritkábban keltenek szenzációt verseskötetnek. Így van ez a **Szép Szóban** is. Félresikerült, pongyola, fésületlen verssel nem találkozunk ugyan, de reveláló élménnyel sem. Csak **Bella István** (**Csillag gomboztatott**) és **Niklai Adám Arany** János-i ihletésű kis versforgácsa (**Folk-beat-szöveg köllőknek**) tűnik átlagon felülinek.

És **Váci Mihály** Legendája:

„Akit a nép ajkára vesz, vállára veszi azt,
Akit a nép vállára vesz, szívébe zárja azt,
akit a nép szívébe zár, nem hal meg soha az.”

Jelentős pozitívuma viszont ennek a versgyűjteménynek az erős közeletiség, jóval erősebb mint mai líránk egészében. **Baranyi**, **Bede Anna**, **Bella István**, **Benjámin**, **Csepeli Szabó**, **Garai**, **Nyerges András**, **Székely Dezső** versei sorolódnak ide. Kár, hogy igazságaikat nem mindig védik elég erős esztétikai vérteteket.

A kötet második, mennyiségileg a szépirodalmi résszel megegyező fele tartalmukat, céljukat tekintve igen széles skálán mozgó írásokat tartalmaz. Műfaji szempontból az esszéhez állnak a legközelebb. Írói szociográfiák, memoártörödékek, valamilyen közéleti aktualitáson való tündödések, irodalmi, zenei, képzőművészeti eseményekhez kapcsolódó általánosabb érvényű reflexiók, íróportrék, útleírásrészletek adták anyagát. A napilap-terjedelem szigorú kötöttségeit, s az ebből eredő gondolkodásbeli ökonómiát ezek a cikkek éppúgy tükrözik, mint az elbeszélések. A szociográfiák nem élhetnek a statisztikai táblázatok biztonságával, jelzőket kell találniuk, típusokat; metaforát a definíciók helyett. **Bertha Bulesú** az egykori és mai Komlót hasonlítja össze, **Fábián Zoltán** az ingázó nőkről ír, **Váci Mihály** egy szabóesi faluról — hogy a legteljesebbeket, a legtöbb társadalmi-emberi tanulságok nyújtókat említsük. Az írói megformálás szintje és a szinte antik harmónia, amit sugároz, emeli ki **Szalatnai Rezső** írását. **Veres Péter** bulgáriai úti jegyzetei újra bizossággal szolgálnak arra, amit már úgylis régen tudunk, hogy ő, aki magamagát is macskakörmök között „paraszt”-nak nevezte, az egyik legintellektuálisabb frónk volt. A „Modern művészet — modern társadalom” című fejezet cikkeit olvasva világosodik meg előttünk, hogy a lap lehetőségeihez mérten milyen sokat tett a munkáskultúra érdekében. **Maróthy János** Bartók és a munkások kapcsolatáról közöl figyelemre méltó adalékokat, **Fukász György** a szociológus szemével vizsgálja a szabad idő megnövekedése és a munkások kulturális élete között viszonyt, **Vitányi Iván** tanulságos okfejtése a munkásosztály strukturális változását és ennek a ténynek kulturális kihatásait elemzi.

Társadalmunk problémái, a mindennapok gondjai iránti érdeklődés, a kérdések helyes ideológiai alapon való megtárgyalása, a kimunkált, szépírói erőnyeket is bősséggel fölvonultató stílus teszi az elméleti írásokat értékessé, művészi szempontból

olykor a novellákkal is egyenrangúvá. Két cikk van, amelynek közlésétől (újra-közlésétől!) szívesen eltekintettünk volna. Főlölesleges volt és hibás. Az egyik **Illés Endréc**. „A kritika védelmében” cím ellenére írása dühös kirohanás a kritika ellen, neveket nem említve, csak sejtve, olyan tónusban, amilyent éppén ő kifogásol. Pártatlannak tűnő ítései magatartása, találónak tűnő kulturális példaanyaga ellenére sem menthetjük föl az elfogultság, a helytelen orientáció és az igazságtalanság vádjai alól. Túlzott fölényessége ellenére sem. A másik cikk e kötet szerkesztőjének **Szalontay Mihálynak** „kritikája” Németh László életműsorozatáról. Németh László nagyságát ésszerű érvekkel — tudtommal — még senki nem vonta kétségbe. Rangját, megbecsülését ez a klasszikusoknak is csak ritkán kijáró életműkiadás is eléggé bizonyítja. De a nagyságnak kijáró tisztelet nem jelenti hibáinak erényként való nyugtázását, vagy elhallgatását. Az üres tömjenezést a Németh László-i igényesség utasítaná el leghevesebben.

*

A **Szép Szó** 499 szövegoldalából 11-et kifogásoltunk. A könyv erényeinek újra summázása helyett elégedjünk meg ennek leszögezésével. Nagyobb dicséretet úgysem mondhatnánk. (Táncsics Könyvkiadó, 1971.)

Alexa Károly

Szép versek 1970.

Milyen volt a magyar költészet színe 1970-ben? Megfigyelhetünk-e valami változást az előző évekhez képest, vagy a hatvanas évek lírájának szerves folytatását észlelhetjük? Erre keressék választ a legújabb **Szép Versek** antológiát forgatva.

Nyolcadszor jelent meg az év legszebbnek ítélt verseit összegyűjtő kötet. Ez idén 66 költő majd háromszáz versét válogatták ki a hatalmas verstermésből. Figyelmesen olvasva a kötetet, az első, ami szembetűnik, az egyenletesen jó színvonal. Tudtuk, a magyar költészetben magas a mérce, az „olimpiai szintet” nálunk igen sokan teljesítik. Megszoktuk, el is várjuk már költőink seregétől az alkotói igényességet. A kötet zömét a jó, a szép versek alkotják. Ertérés ettől viszonylag keveseknél található. Egyrészt sajnos az igénytelenség felé. Néhányan mostani teljesítményük alapján nem érdemelték meg, hogy e reprezentatív antológiában szerepelhessenek. Valamiféle merev értékhierarchia alakult ki az utóbbi évtizedek irodalmi életében. Fölfelé lépni — vitathatatlan teljesítményük alapján — még csak-csak könnyű, s ez nagyon jó, de a visszacsúszó, a korábbi szintjüket tartani nem tudó költőket egy rosszul értelmezett kritikusi szelídség a „ne bántuk szegényt, régen milyen jó verseket írt!” felkiáltással intézi el szóban, írásban pedig a semmitmondó mellébeszélés kellemetlenül nehéz módszeréhez folyamodik. E 66 költő harmadából-negyedéből azt kell mondanom, hogy jobb lett volna, ha a mostani antológiában nem szerepel. Inkább ne publikáljon valaki egy-két évig, de ha szól, annak súlya legyen. Juhász Ferenc, Pilinszky, Nemes Nagy Ágnes sem lesz kisebb költő, amiért most, közlött versek híján, a **Szép Versek**-ben nem találkozhatunk nevükkel.

A két esztendővel ezelőtti antológiáról írva, azt állapítottam meg, hogy kiemelkedően legnagyobb élő költőnk **Illyés Gyula**. Ezt most csak ismételhetem. Illyés legújabb verseiben a **Dől vitorla** és a **Fekete-fehér** kötetek hangvételét folytatja. Sokan beszélnek Illyés „Őszikéi”-ről. Nem hiszem, hogy túl szerencsés lenne ez a hasonlítás. Bár igaz, hogy a tragikusan rövid életű nagy magyar költők sorában Illyés csupán a harmadik-negyedik kivétel, akinek megadatott az öregkor. Öregkor?